

the Mind : The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason / M. Johnson. – Chicago ; L. : The Univ. of Chicago Press, 1987. – 233 p. *Langacker R.W. Foundations of Cognitive Grammar / Langacker R.W.* – Stanford : Stanford University Press, 1987. – Vol. 1. – 516 p. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / ed. by D. Geeraerts ; H. Cuyckens.* – Oxford ; New York : Oxford University Press, 2007. – 1334 p.

Список використаних лексикографічних джерел

AL – *ABBYU Lingvo 12* [Електронний ресурс]. – 2005. – 2 електрон. опт. диски (CD-ROM). – Систем. вимоги : Pentium-266 ; 32Mb RAM ; CD-ROM ; Windows 98/2000/NT/XP ; MS Word 97-2003. – Назва з контейнера. CED – *Collins English Dictionary* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ultralingua.com/onlinedictionary> LDCE – *Longman Dictionary of Contemporary English* [Електронний ресурс]. – 2005. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Pentium-266; 32Mb RAM; CD-ROM ; Windows 98/2000/NT/XP ; MS Word 97-2003. – Назва з контейнера.

ДОМАШОВА Ю. П.

(Миколаївський нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського)

ФРЕЙМОВА МОДЕЛЬ СИТУАЦІЇ РИЗИКУ

У статті представлено фреймову модель ситуації ризику, лексикалізовану одиницями сучасної англійської мови. Модель реконструйовано за допомогою методу концептуального аналізу значень лексичних одиниць, які об'єктивують різні аспекти ситуації ризику. Слоти фреймової моделі виокремлено відповідно до принципів, викладених у проекті FrameNet.

Ключові слова: концепт, концептуальний аналіз, фреймова модель, лексична одиниця, ситуація ризику, слот.

Домашова Ю. П. Фреймовая модель ситуации риска. В статье представлена фреймовая модель ситуации риска, лексикализованная единицами современного английского языка. Модель реконструирована с помощью метода концептуального анализа значений лексических единиц, которые объективируют различные аспекты ситуации риска. Слоты фреймовой модели выделены в соответствии с принципами, изложенными в проекте FrameNet.

Ключевые слова: концепт, концептуальный анализ, фреймовая модель, лексические единицы, ситуация риска, слот.

Domashova Y. P. The frame model of the situation of risk. This article elaborates a frame model for the situation of risk as lexicalized in the present-day English language. The model is reconstructed by applying the method of conceptual

analysis to the meaning of lexical units which objectify various aspects of the situation of risk. The slots of the frame model are singled out according to the principles laid down in the FrameNet project.

Key words: concept, conceptual analysis, frame model, lexical unit, situation of risk, slot.

Потреба в розробці інструментів моделювання знань, втілених в одиницях природної мови, є нагальною не тільки для дослідників, які працюють над створенням штучного інтелекту. Ця проблема є вельми **актуальною** і для мовознавців, особливо для тих, чиї наукові пошуки мають когнітивне спрямування. Моделювання репрезентованого мовними одиницями знання про світ здійснюється у термінах концептів, когнітивних моделей, доменів, але найбільш поширеним інструментом реконструкції системної організації цього знання є фрейм.

Термін «фрейм» набуває різного змісту у комунікативному та когнітивному відгалуженнях функціональної лінгвістики. Дослідницьким настановам когнітивістів ближчим є концептуальні побудови М. Мінського, який визначає фрейм як статичну структуру даних для представлення стереотипної ситуації [Minski]. Фахівцям у галузі комунікативної лінгвістики більш співзвучне тлумачення фрейму Е. Гоффманом, котрий вважає, що фреймові структури ситуацій побудовані відповідно до принципів організації конкретних подій [Goffman 1974, с. 10-11]. Услід за О. І. Морозовою [Морозова 2010, с. 268], називатимемо ці різновиди фреймових структур когнітивними та інтеракційними фреймами відповідно. Очевидно, що ці типи фреймів співвідносяться як «загальне :: окреме». Когнітивні фрейми частіше застосовуються при моделюванні типового знання, усталеного в номінативних одиницях мови (див., до прикладу [Жаботинська 2008]), а інтеракційні фрейми більш до ладу при виявленні організації конкретного знання, що є підґрунтям дискурсних ситуацій (див., наприклад [Морозова 2010]).

Об'єктом нашого дослідження є закріплене в лексичних одиницях сучасної англійської мови знання про типову ситуацію ризику, а **мета** полягає у реконструюванні когнітивної фреймової моделі ситуації ризику, здійснюваної шляхом когнітивної інтерпретації семантики англійського дієслова *risk*.

У реконструкції когнітивного фрейму ризику ми застосовуємо методику, розроблену в межах проекту FrameNet, який виконується на базі Каліфорнійського університету під керівництвом Ч. Філлмора [Frame Net]. Метою цього проекту є створення он-лайн ресурсу лексичних одиниць англійської мови, в якому систематизовані семантичні й синтаксичні валентності кожного слова в кожному зі своїх значень [op. cit., 2]. Лексична одиниця тлумачиться розробниками проекту у дусі когнітивної семантики – як поєднання словесної форми з певним значенням [там само]. Відтак, кожне значення полісемічного слова відноситься до особливого семантичного (у прийнятій у статті термінології – когнітивного) фрейму, який структурує певний тип ситуації, об'єкт, подію з учасниками тощо.

Зокрема, фрейм ситуації ризику структурує типову ситуацію, в якій суб'єкту загрожують негативні наслідки або шкода. Слова *risk*, *possibility*, *danger*, *chance*, *unpleasant* активують у свідомості носіїв англійської мови знання, структуроване цим фреймом. Учасники ситуації, результат / шкода тощо виступають елементами фрейму, або його слотами.

Ситуація ризику лексикалізована у сучасній англійській мові словами, що мають різну частиномовну належність, наприклад: іменник *risk*, прикметник *risky*, прислівник *riskily* та дієслово *to risk*. Залежно від цього, у проєкті FrameNet виокремлено різновиди загальної фреймової моделі ризику: “*being at risk*” (субстантивний різновид), “*risky situation*” (ад’єктивний різновид), “*risky scenario*” (дієслівний різновид – типова ситуація), “*run risk*” (дієслівний різновид – одинична ситуація), “*riskily*” (прикметниковий різновид).

Розглянемо детальніше дієслівний (*run risk*) різновид фреймової моделі ситуації ризику. Це дієслово є референтним до одиничної, окремо узятій ситуації ризику з усіма притаманними їй специфічними ознаками. Принагідно зазначимо, що референтом іменника *risk* є типова ситуація, що виступає предметом абстрактних міркувань, тобто ситуація ризику постає у відбитті іменника максимально узагальненою, позбавленою індивідуальних рис.

Лексична одиниця *to risk* є ключовим засобом репрезентації одиничної ситуації ризику в сучасній англійській мові. За даними тлумачних словників, її найбільш вживаними синонімами є такі дієслова, як *to jeopardize*, *to gamble* та *to hazard*. Кожне з них має свій відтінок значення та співвідноситься зі специфічною ситуацією. Так, дієслово *to jeopardize* означає “ризикувати завдати шкоди або знищенню чогось важливого” [“to risk damaging or destroying something important”], *gamble* – “ризикувати грошима або чимось важливим, сподіваючись на виграш” [“to risk money or something valuable in the hope of winning more”], *hazard* – “ризикувати для того, щоб щось отримати” [“to risk something, especially in order to gain something else”] [MOD]. Порівняно з ними дієслово *to risk* має більш загальне значення та вживається у більшості випадків [BN].

Словникові дані свідчать і про те, що основним значенням дієслова *to risk* є семема, що визначається як “*nerex*: наражати когось або щось цінне на небезпеку, шкоду або втрату” [“tr. to expose (someone or something valued) to danger, harm, or loss”] [ODO], оскільки саме це значення є широким, стилістично нейтральним та простежується у низці дериватів, до складу яких входять іменник *riskiness* (ризикованість, небезпека), прикметник *risky* (ризикований) та прислівник *riskily* (ризиковано) [там само].

Словами-ідентифікаторами лексичної одиниці *to risk* виступають *loss* (втрата), *harm* (шкода), *danger* (небезпека), *valued* (цінний), а також *possibility* (можливість) та *chance* (імовірність), які можна вивести з тлумачень слова *to expose* (виставляти, піддавати). Таким чином, безпосередні та пресупоновані слова-ідентифікатори вказують на наявність у семантичній структурі дієслова *to risk* таких диференційних сем: “можливість”, “цінність”, “наслідок”, “негативний”.

Шляхом ланцюжкового розгортання значень слів-ідентифікаторів можна встановити наявність у змістовій структурі цього слова і доволі абстрактних розумових сутностей, таких як “ситуація (яка може привести до шкоди)” (*situation*), “вчинок / дія” (*deed*), “виконавець дії” (*actor*), “користь, яку отримує виконавець дії” (*gain*), “ціль виконавця дії” (*purpose*), “мотивація” (*motivation*). Ці компоненти, співвідносні зі слотами фреймової моделі ситуації ризику, у цілому збігаються з результатами моделювання ситуації ризику шляхом аналізу сполучуваності субстантивної лексеми *risk* [Fillmore, Atkins 1992, p. 102]. Ч. Філмор та С. Еткінс доходять висновку, що фреймова модель ризику включає в свою структуру такі елементи, як можливість (Chance); наслідок (Harm); жертва (Victim); цінний об’єкт (Valued Object), який потенційно піддається небезпеці; ситуація (Situation), яка призводить до ризику; дія (Deed), яка викликає ситуацію ризику; виконавець дії (Actor); користь (Gain), яку отримує виконавець дії; ціль виконавця (Purpose); мотивація (Motivation). Наприклад, у реченні *He risked his life to save his dog* простежуються такі елементи фрейму, як виконавець дії (*he*), цінний предмет (*his life*) та ціль (*to save his dog*), у реченні *Do you realize how much you’re risking by supporting him in this* – виконавець (*you*) наслідок, (*how much*), дія (*by supporting him*) та ситуація (*in this*) [там само, с. 99].

Хоча дієслово *risk* зустрічається в багатьох синтаксичних комбінаціях, жодна з них не здатна актуалізувати всі елементи фрейму ситуації ризику одночасно. Окрім того, фреймова модель ситуації ризику демонструє істотну залежність від характеру суб’єкта, який піддається ризику. Відтак, перспективним напрямом розвитку порушеної у статті проблематики вважаємо урахування цього параметру при моделюванні ситуації ризику.

Література

- Жаботинская С.А. Принципы лингвокогнитивного анализа и феномен полисемии / С.А.Жаботинская // Проблемы загального, германського та слов’янського мовознавства. До 70-річчя професора В.В. Левицького / Під ред. Альтмана Г., Задорожної І., Мацкуляк Ю. – Чернівці: Книги XXI, 2008. – С. 357 - 368. Морозова Е.І. Фреймовые структуры знаний в языке и дискурсе // Науковий вісник Херсонського державного ун-ту. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. – Херсон: Вид-во Херсонськ. держ. ун-ту, 2010. – Вип. 11. – С. 268-272. Fillmore Ch. J., Atkins B.T. Towards a frame-based lexicon: The semantics of RISK and its neighbors // Frames, Fields and Contrasts: New Essays in Semantic and Lexical Organization / Ed. by A.Lehrer and E.F.Kittay. – Hillsdale (N.J.): Lawrence Erlbaum Associates, 1992. – P. 75-102. Goffman E. Forms of Talk / Erving Goffman. – Oxford : Basil Blackwell, 1981. – 335 p. Goffman E. Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience / Erving Goffman. – Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1974. – 586 p. Minski M. A Framework for Representing Knowledge / Marvin Minski [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.media.mit.edu/~minsky/papers/Frames/frames.html>. Petruck M. R. L. Frame semantics. University of California, Berkeley/ Miriam

Petruck [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download>. *FrameNet II: Extended Theory and Practice*. – 2010. – 162 p.

Лексикографічні джерела

BNC - British National Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.natcorp.ox.ac.uk>. *DC* - Dictionary.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.reference.com/>. *MOD* - Macmillan Online Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.macmillandictionary.com>. *ODO* - Oxford Dictionaries Online [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com>. *MWORD* – Meriam-Webster Online Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.merriam-webster.com/>.

КАРАМИШЕВА Р.Д.

(Львівський нац. ун-т ім. І.Франка)

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО ВТІЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ «ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО СТИХІЙНІ ЛИХА» НА ІНТЕРНЕТ-САЙТАХ

Стаття присвячена дослідженню мовного втілення повідомлень про стихійні лиха на україномовних та англomовних інтернет-сайтах як мовленнєвого жанру в межах новинного дискурсу. Висвітлені особливості метафоричного бачення образу природної стихії у двох лінгвокультурах з метою виявлення спільних та відмінних рис організації таких повідомлень для обох мов.

Ключові слова: мовленнєвий жанр, мовне втілення, концепт, метафора

Карамышева Р.Д. Особенности языкового воплощения речевого жанра «сообщения о стихийных бедствиях» на интернет-сайтах. Стаття посвящена исследованию языкового воплощения сообщений о стихийных бедствиях на украиноязычных и англоязычных интернет-сайтах как речевого жанра в рамках новостного дискурса. Освещены особенности метафорического видения образа природной стихии в двух лингвокультурах с целью выявления общих и отличительных черт организации таких сообщений для обоих языков.

Ключевые слова: речевой жанр, языковое воплощение, концепт, метафора

Karamysheva R. The Peculiarities of Verbalization of Speech Genre “News about Natural Disasters” on the Internet-Sites. The article dwells upon the verbalization of news about natural disasters on the Ukrainian and English Internet-sites as a speech genre within the news discourse. The peculiarities of the metaphoric transformations of the natural disaster character in both linguocultures are described in order to find the differences and similarities of news formation in the two languages.

Key words: speech genre, verbalization, concept, metaphor